

УДК 341.4
DOI <https://doi.org/10.32782/ILA.2025.33.04>

СЛАВКО А. С.,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри міжнародного, європейського права
і порівняльного правознавства
Сумського державного університету

РОЛЬ ПРАВА НА ПРАВДУ У ПОСТКОНФЛІКТНОМУ ВРЕГУЛЮВАННІ: РЕГІОНАЛЬНІ ТА УНІВЕРСАЛЬНІ СТАНДАРТИ¹

Анотація. Стаття присвячена дослідженню ролі права на правду в процесах постконфліктного врегулювання. У дослідженні підкреслюється, що право на правду є важливою умовою для досягнення справедливості для жертв, притягнення злочинців до відповідальності та встановлення гарантій неповторення. Підхід до права на правду аналізується на прикладі універсальних та регіональних стандартів, зокрема практики Міжамериканської комісії з прав людини, Міжамериканського суду з прав людини, Європейського суду з прав людини, міжнародних трибуналів і органів ООН.

Стаття розглядає історичну еволюцію концепції права на правду: від ранніх проявів після Другої світової війни до сучасного розуміння як індивідуального і колективного права. Особлива увага приділяється досвіду Латинської Америки, де право на правду розвивалося внаслідок громадянських війн і масових порушень прав людини. На прикладі Сальвадору та Еквадору показано, що забезпечення права на правду сприяло встановленню фактів масових злочинів, формуванню пам'яті про події та зміцненню постконфліктного миру.

У статті також проаналізовано практику Міжамериканського суду з прав людини, який поступово визнавав право на правду як окрему складову обов'язків держав щодо забезпечення справедливості, доступу до суду і свободи інформації. У європейському контексті (практика Європейського суду з прав людини та Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії) право на правду в основному розглядається у зв'язку із належним розслідуванням порушень основних прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини.

Окрема увага приділена універсальному рівню, зокрема діяльності ООН і положенням Конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень. У звітах і резолюціях Ради з прав людини ООН та Верховного комісара з прав людини ООН право на правду розглядається як ключовий інструмент запобігання безкарності та гарантування неповторення порушень.

У заключній частині статті наголошується на важливості права на правду для майбутнього постконфліктного врегулювання в Україні. Авторка закликає врахувати міжнародні стандарти реалізації цього права під час розробки заходів відновлення, особливо в контексті збереження та передачі інформації про жертв і злочини, скоєні під час збройної

¹ Дослідження виконано в рамках наукового проєкту «Механізми суспільної солідаризації в умовах криз: історичний досвід та виклики сучасності» (0123U101851) за підтримки Міністерства освіти і науки України.

агресії. Стаття обґрунтовує, що право на правду має бути фундаментальним елементом процесу примирення та відновлення українського суспільства.

Ключові слова: право на правду, перехідне правосуддя, постконфліктне врегулювання, солідаризація, криза, правосуддя, права людини.

Постановка проблеми. Право на правду є одним із найбільш значних викликів постконфліктного врегулювання. Якщо відбудова і інституційні реформи спрямовані у майбутнє, то право на правду змушує суспільство подивитися в минуле і дослідити його найбільш болючі сторінки. Тим не менш, реалізація права на правду є необхідною умовою для відшкодування для жертв, покарання злочинців і, зрештою, примирення. Більше того, лише уважна і кропітка робота над реалізацією права на правду забезпечує можливість розробити і закріпити гарантії неповторення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Право на правду отримало широке висвітлення у сучасній науковій літературі. Наприклад, можна згадати доробок Томаса Бургенталля (Thomas Buergenthal), Гражини Барановської (Grażyna Baranowska), Хуана Медеса (Juan E Méndez), Присцили Хайнер (Priscilla Hayner) та інших. Не можна обійти увагою роботу Діани Орендліхер (Diane Orentlicher) та Пабло де Грейфа (Pablo de Greif) – спеціальних доповідачів ООН з питань права на правду і перехідного правосуддя. В Україні дещо бракує досліджень безпосередньо права на правду, проте є низка дослідників проблематики перехідного правосуддя: Тимур Короткий, Світлана Закірова, Антон Кориневич, Юрій Орлов, Наталія Теплицька, Віктор Філатов та інші. Проте, не применшуючи внеску теоретиків і практиків, зауважимо, що роль права на правду у контексті постконфліктного врегулювання в Україні досліджена недостатньо.

Постановка завдання. Відповідно, метою цієї статті є дослідження регіональних та універсальних стандартів реалізації права на правду як засобу врегулювання у постконфліктних суспільствах і суспільствах в умовах криз.

Виклад основного матеріалу. Протягом всієї своєї історії людство системно працювало над тим, щоб пам'ятати правду про конфлікти. Проте, якщо у більш давні часи ця пам'ять більше спиралася на необхідність побудови національного «героїчного міфу» або маніпулювання свідомістю суспільства, то з часом першим пріоритетом стало вважатися «засвоєння історичних уроків». Одним з перших прикладів системної роботи над неповторенням можна вважати зусилля союзників по завершенню Другої світової війни (наприклад, ушанування жертв війни відбувається під лозунгом «ніколи знову»). Однією зі складових системної роботи із забезпечення неповторення можна вважати і спроби відкриття правди про війну, які робилися, у тому числі, за допомогою проведення публічних судових процесів [1]. Зокрема, стаття 1 Статуту Нюрнберзького трибуналу визначає, що його засновують для «справедливих і швидких суду і покарання» головних воєнних злочинців країн Осі [2].

Після Другої світової війни дискусії щодо важливості розкриття правди для постконфліктного врегулювання результувалися, у тому числі, у положеннях Женевського права. Наприклад, стаття 32 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) встановлює як загальний принцип діяльності Високих Договірних Сторін, сторін, що перебувають у конфлікті, та міжнародних гуманітарних організацій, «виходити з права сімей знати про долю своїх родичів» [3]. Тобто, з моменту свого зародження право на правду стосувалося ситуацій, пов'язаних зі збройним конфліктом. Проте, воно переважно торкалося врегулювання гуманітарних питань і було менше пов'язане з уникненням безкарності чи встановлення гарантій неповторення.

Подальший розвиток право на правду отримало у праві і практиці країн **Латинської Америки**. Спершу його розглядали у контексті насильницьких зникнень[4], а потім його дія була розширена на більш широкий спектр злочинів, які вчиняються у ході збройних конфліктів – як міжнародних, так і неміжнародного характеру.

Яскравим прикладом слугує ситуація в *Сальвадорі*. Громадянська війна у цій державі тривала з 1980 по 1991 рік. Одним із способів постконфліктного врегулювання стало створення Комісії правди для Сальвадору, яка представила свій кінцевий звіт «Звіт Комісії правди для Сальвадору: від божевілля до надії» («Report of the Commission on the Truth for El Salvador: From Madness to Hope») 15 березня 1993 року[5]. Стаття 5 Чапультепекської мирної угоди (Chapultepec Peace Agreement), підписаної на знак завершення громадянської війни у Сальвадорі, передбачала, що «сторони визнають необхідність прояснити та покласти край будь-яким проявам безкарності з боку офіцерів збройних сил, особливо у випадках, коли повага до прав людини знаходиться під загрозою» [6]. Відповідно до угоди, мандат комісії не був обмежений лише насильницькими зникненнями. У своєму звіті Комісія визначала свою місію як «дослідження систематичних звірств як індивідуально, так і колективно». Відповідно до даних звіту, Комісія правди зареєструвала понад 22 000 скарг на серйозні акти насильства, які мали місце в Сальвадорі між січнем 1980 і липнем 1991 року. Понад 60 відсотків усіх скарг стосувалися позасудових страт, понад 25 відсотків стосувалися насильницьких зникнень і понад 20 відсотків включали скарги на катування [7]. Саме навколо цих видів порушень Комісія і структурувала свою роботу, проголошуючи, що «учасники мирних переговорів хотіли, щоб цей новий мир був заснований і побудований на прозорості... Також зрозуміло, що ця правда має бути терміново оприлюднена, якщо вона хоче бути не слугою безкарності, а інструментом правосуддя, що є важливим для синхронної реалізації угод, яким Комісія покликана сприяти» [7]. По суті, у формулюваннях звіту Комісія проголошує не тільки, що будь-які тяжкі порушення прав людини підкапають під її мандат,

а і що розкриття правди є необхідним інструментом постконфліктного врегулювання і запорукою тривалого миру.

У звіті 136/99 за справою 10.488 Міжамериканська комісія з прав людини надала свою оцінку постконфліктному врегулюванню у Сальвадорі та розкрила свої міркування щодо змісту і особливостей права на правду. На думку авторів звіту, право на правду органічно впливає із зобов'язань держав за Американською конвенцією з прав людини. Комісія наголосила, що «право знати правду» виникає як основний і неодмінний наслідок для кожної держави-учасниці цього інструменту, оскільки відсутність знань про факти, пов'язані з порушеннями прав людини, на практиці означає, що не існує системи захисту, здатної гарантувати ідентифікацію та покарання винних (§ 223) [8]. При цьому, аналізуючи визначальні характеристики права на правду, автори звіту підкреслюють, що воно «є колективним правом, яке забезпечує суспільству доступ до інформації, необхідної для функціонування демократичних систем, а також є приватним правом для родичів жертв, яке передбачає певну форму компенсації, зокрема, у випадках прийняття законів про амністію» (§ 224) [8].

Ще одним прикладом реалізації права на правду в Латинській Америці стало створення Комісії правди в *Еквадорі* [9]. Відповідно до статті 1 Декрету № 305, опублікованим в Офіційному віснику № 87 від 18 травня 2007 року, метою Комісії стало «розслідувати та з'ясовувати, а також запобігати безкарності актів насильства та порушень прав людини, вчинених між 1984 і 1988 роками або в інші періоди часу» [10].

У 2010 році Комісія правди представила свою остаточну доповідь під назвою *Sin Verdad No Hay Justicia* («Без правди не може бути справедливості»), у якій вона зафіксувала 119 випадків серйозних порушень прав людини та злочинів проти людяності, включаючи випадки свавільного ув'язнення, тортур, позасудових страт, насильницьких зникнень, порушень права на життя та сексуального насильства (загалом 464 постраждалих особи) [10].

Відтак результати роботи комісії лягли в основу аналізу, проведеного Міжамериканським судом з прав людини. Наприклад, у справі *Zambrano Vélez et al. v. Ecuador*, яка стосувалася можливих позасудових страт, Суд підкреслив важливість права на правду. На думку Суду, «право на доступ до правосуддя має забезпечувати протягом розумного строку право ймовірних жертв або членів їхніх сімей на те, щоб було зроблено все необхідне, щоб знати правду про події або покарати можливих винних осіб (§115)» [11]. У цьому ж рішенні Суд закликав Еквадор вжити заходів щодо належного розслідування злочинів, адже «толеруючи або допускаючи дії, спрямовані на проведення позасудових страт, не розслідуючи їх належним чином і ... не вдаючись до ефективного покарання відповідальних осіб, держава порушує свої зобов'язання щодо поваги та забезпечення прав передбачуваних жертв та членів їхніх сімей, закріплених у Конвенції, перешкоджає суспільству знати правду про події

та відтворює умови безкарності, де цей тип дій буде повторюватися (§124)» [11].

У справі *Garzón Guzmán et al. v. Ecuador* заявник повідомив про ймовірно насильницьке зникнення особи у 1990 році, проте правоохоронні органи не вжили належних заходів щодо розслідування. Певна інформація про цей злочин була розкрита у звіті Комісії з правди, проте на момент розгляду справи у 2021 році розслідування зникнення все ще не дало результатів. У цій справі Суд вказав на прогрес, якого досягла держава завдяки діяльності Комісії правди, проте підкреслив, що рідні зниклого не отримали інформації про його долю протягом тридцяти років з моменту його зникнення. Відтак Суд наголосив, що «право на доступ до правосуддя передбачає вжиття необхідних дій для встановлення істини того, що сталося, та покарання винних упродовж розумного строку (§82) [12]. Суд наголосив, що «кожна особа, включаючи членів сімей жертв серйозних порушень прав людини, має право знати правду про те, що сталося. ... Хоча право знати правду в основному міститься в праві на доступ до правосуддя, воно має широкий характер, і його порушення може вплинути на різні права, встановлені Американською конвенцією» (§86) [12].

У практиці Міжамериканського суду з прав людини щодо інших держав-сторін Американської конвенції з прав людини містяться приклади подальшого тлумачення ролі права на правду. Наприклад, у більш ранніх справах Суд схильний, незважаючи на наполягання Комісії, не виділяти окремо права на правду. У справі *Castillo Páez v. Peru* Суд підкреслює аргумент Комісії щодо порушення права на правду та інформацію у світлі незацікавленості держави в розслідуванні вказаних у справі подій (насильницьке зникнення). Проте, на думку Суду, цей аргумент стосується формулювання права, яке не існує в Американській конвенції, хоча воно може відповідати концепції, яка розвивається в доктрині та прецедентному праві. Відтак, Суд наголошує, що це питання вже було вирішене в цій справі через рішення Суду встановити зобов'язання Перу розслідувати події, які спричинили порушення Американської конвенції (§86) [13].

У справі *Case of Bámaca Velásquez v. Guatemala* Суд зауважив, що «в обставинах цієї справи право на правду включається в право жертви або її найближчих родичів отримати роз'яснення фактів, що стосуються порушень, і відповідних обов'язків від компетентних державних органів шляхом розслідування та судового переслідування, встановлених статтями 8 і 25 Конвенції. Отже, це питання вирішується відповідно до висновків ... щодо судових гарантій та судового захисту (§201–202) [14]. Тобто, наприкінці 90-тих років XX століття – на початку XXI століття Міжамериканський суд з прав людини хоч і визнавав існування права на правду у правозастосовній практиці, проте відмовлявся констатувати його конкретне порушення. Натомість, він віддавав перевагу відсилкам до зобов'язань держав за іншими статтями Конвенції, вказуючи, що в їх рамках вже було вирішено і питання доступу до правди.

В останній справі примітним є окрема думка судді Канкадо Трінідаде (A.A. Cançado Trindade), в якій він підкреслив, що право на правду виглядає як *conditio sine qua non* для ефективної реалізації права на судові гарантії (стаття 8 Американської конвенції) і права на судовий захист (стаття 25 Конвенції), які взаємно посилюють одне одного на користь близьких родичів зниклої особи. Таким чином, право на правду наділене як індивідуальним, так і колективним виміром (§30) [14]. Говорячи про зміст зобов'язань держави у рамках права на правду, суддя наголошує, що право на правду справді вимагає розслідування державою протиправних фактів, і його поширеність, крім того, як уже зазначалося, є передумовою для ефективного доступу до правосуддя – на національному та міжнародному рівнях – з боку родичів зниклої особи. Оскільки держава зобов'язана припинити порушення прав людини, превалювання права на правду має важливе значення для боротьби з безкарністю і неминуче пов'язане із самою реалізацією справедливості та гарантією неповторення цих порушень [14].

У більш пізній справі *Julien Grisonas Family v. Argentina* уряд не виконав належною мірою зобов'язання з'ясувати долю осіб-жертв насильницьких зникнень. Суд у рішенні зі згаданої справи розкриває елементи права на правду. Так, Суд підкреслює, що «все це включається у вимоги щодо права знати правду, яка, окрім права родичів жертви насильницького зникнення знати їхню долю та, якщо застосовно, місцезнаходження останків, також включає право бути поінформованими про проведені процедури та отримані результати, включаючи будь-які гіпотези чи висновки, які можуть виникнути, у найвищих деталях і відповідно до технічних і наукових спроможностей» [15]. Відтак Суд визнає, що хоча право на правду було фундаментально сформоване в рамках права на доступ до правосуддя, його природа широка, і, отже, його порушення можуть впливати на різні права, закріплені в Американській конвенції, залежно від конкретного контексту та обставин справи (§220) [15]. У наведеному випадку відсутність доступу до правди становило порушення права на доступ до правосуддя та права бути поінформованими, і брати участь у пошукових діях, які захищають родичів зниклих безвісти (§221) [15].

Таким чином можна прослідкувати тенденцію до зростання ролі права на правду як самостійного елемента зобов'язань держави за Американською конвенцією з прав людини. Якщо первісно Міжамериканський суд з прав людини вказував на відсутність статті Конвенції, яка б гарантувала право на правду і робив відсилку на свої рішення констатувати порушення за іншими статтями, то з часом право на правду еволюціонувало в окреме зобов'язання за низкою статей Конвенції. Зокрема, найчастіше його розглядають як зобов'язання, яке впливає з права на справедливий суд, доступ до правосуддя і ефективний засіб юридичного захисту. Тим не менш, трапляються згадки права на правду як елементу права на свободу інформації, права на особисту свободу та недоторканність та права на життя і заборони катування. В останніх трьох випадках Суд вважає,

що проведення належного розслідування повинне призвести до надання необхідної інформації жертвам та їх рідним. Так само зростало розуміння важливості права на правду як спеціального механізму превенції порушень прав людини у майбутньому. При цьому право на правду, на думку суддів, має двояку природу, будучи і колективним, і індивідуальним правом. Таким чином воно стосується як випадків масових порушень прав людини у ході, наприклад, збройного конфлікту – і тоді все суспільство має право знати правду, так і індивідуальних випадків позасудових страт, насильницьких зникнень тощо – і тоді право знати правду поширюється на близьких осіб потерпілого.

Європейський регіон не може похвалитися настільки багатою практикою тлумачення змісту і визначення ролі права на правду. Однією з небагатьох справ, у яких підіймалося питання права на правду, стала справа *El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*. Заявник був протиправно затриманий, катований і вивезений з території держави, де він перебував, у рамках «надзвичайної видачі». Саме в аспекті розслідування катування заявника Суд звернувся до права на правду. На його думку, ще одним аспектом неналежного характеру розслідування у цій справі є його вплив на право на правду. У зв'язку з цим Суд підкреслює велике значення цієї справи не лише для заявника та його сім'ї, а й для інших жертв подібних злочинів та широкої громадськості, яка мала право знати, що сталося [16]. Про значення права на правду також зауважував Міжнародний трибунал для колишньої Югославії. Наприклад, у справі *Prosecutor v Karadžić and Mladić* Трибунал наголосив, що «міжнародне кримінальне правосуддя ... має виконувати свою місію розкриття правди про вчинені дії та перенесені страждання, а також ідентифікувати та заарештовувати винуватих осіб» (§ 3) [17]. Загалом, на теренах Європи право на правду розглядається або в аспекті проведення належного розслідування (яке має бути проведене у рамках ймовірних порушень прав, гарантованих статтями 2 (право на життя), 3 (заборона катування), 5 (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції), або як частина свободи вираження поглядів (стаття 10 Конвенції).

На **універсальному рівні**, після ухвалення згаданих раніше актів гуманітарного права, наступним етапом розвитку права на правду стало ухвалення Конвенції про захист всіх осіб від насильницьких зникнень (ратифікована Україною у 2015 році). Відповідно до частини 2 статті 24 цієї Конвенції, кожна жертва має право знати правду про обставини насильницького зникнення, хід і результати розслідування та долю зниклого. Кожна держава-учасниця вживає відповідних заходів щодо цього [18]. Поряд з розробкою згаданої Конвенції відбувався подальший розвиток концепції права на правду в актах і звітах окремих органів ООН.

Наприклад, розроблений для Комісії з прав людини ООН незалежним автором «Набір принципів для подолання безкарності» проголошує, що «кожен народ має невід'ємне право знати правду про минулі події,

пов'язані з вчиненням жакливиx злочинів, а також про обставини та причини, які через масові чи систематичні порушення призвели до вчинення цих злочинів. Повне та ефективне здійснення права на правду забезпечує важливу гарантію від повторення порушень» (принцип 2) [19].

Офіс Комісара ООН з прав людини у звіті «Дослідження права на правду» наголошував, що право на правду тісно пов'язане з правом на ефективний засіб правового захисту, правом на правовий і судовий захист, правом на сімейне життя, правом на ефективне розслідування, правом бути заслуханим компетентним, незалежним і безстороннім судом та правом на репарації (§42). Також було підкреслено зв'язок між правом на правду і правом на доступ до інформації (§ 43) [20]. Також у Звіті проголошувалося, що «право на правду також має суспільний вимір: суспільство має право знати правду про минулі події, пов'язані з вчиненням жакливиx злочинів, а також про обставини та причини вчинення неправомірних злочинів, щоб такі події не відбувалися в майбутньому» (§ 58) [20].

Подібні міркування містяться і в Резолюції 12/12 Ради з прав людини, в якій вона визнає «важливість поваги та забезпечення права на правду, щоб сприяти припиненню безкарності та заохочувати та захищати права людини» [21]. У звіті спеціального доповідача «Про промоцію правди, справедливості, репарацій та гарантії неповторення» йдеться про роль, яку відіграє право на правду для уникнення порушень прав людини у майбутньому: «основна функція гарантій неповторення носить превентивний характер. Це той, якому правда, справедливість і відшкодування повинні самі сприяти: кримінальне правосуддя головним чином через стримування; комісії правди через розкриття інформації, роз'яснення та формулювання рекомендацій із превентивною метою; і відшкодування шкоди шляхом зміцнення позиції жертв, щоб вимагати відшкодування за минулі та майбутні порушення та більш наполегливо відстоювати свої права» (§ 24) [22]. Тобто, ООН розглядає право на правду скоріше як колективне право, яке працює у масштабі всього суспільства для запобігання повторенню масштабних порушень прав людини, які сталися в ході збройних конфліктів та під час правління недемократичних режимів.

Говорячи про майбутнє постконфліктне врегулювання в **Україні** варто зауважити, що право на правду у цьому процесі має займати центральне місце. При цьому, зберігачем значної частини інформації про постраждалих та злочини, які були вчинені на території України, буде не українська сторона. Уряд російської федерації вже зараз демонструє недбале ставлення до зберігання інформації про жертв війни, не ведучи належний облік військовополонених [23], нехтуючи зберіганням і захороненням тіл загиблих [24] і приховуючи інформацію про населення окупованої території [25]. Подібну поведінку російський уряд демонструє не тільки в умовах міжнародного збройного конфлікту, а і в рамках внутрішньої політики. Наприклад, у справі *Suprun and Others v. Russia* заявники так чи інакше долучалися до дискусії про національну пам'ять. Частина з них отримала

заборону на доступ до архівних даних, частину притягли до кримінальної відповідальності у зв'язку з їх діяльністю. ЄСПЛ констатував, що «різні питання, пов'язані з функціонуванням комуністичного режиму, продовжують бути предметом триваючих дебатів серед дослідників та широкої громадськості. Таким чином, ці питання слід вважати питаннями суспільного інтересу в сучасному російському суспільстві. ... Пошук історичної правди є невід'ємною частиною свободи вираження поглядів. ... Однак важливо зазначити, що такі питання заслуговують на високий рівень захисту, гарантований політичним виступам, і що національні суди повинні враховувати ці елементи» (§ 91) [26].

Висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що проведене дослідження дозволило дійти таких висновків:

Право на правду найчастіше розглядається як частина інших прав, гарантованих праволюдними актами – наприклад, права на життя, заборони катування, свободи вираження поглядів, права на справедливий суд та ефективний засіб юридичного захисту тощо. Тим не менш, останнім часом можна помітити тенденцію до посилення визнання саме права на правду як окремого права.

Право на правду виникає як результат масових порушень прав людини – як в умовах збройного конфлікту, так і в умовах диктатури, що супроводжується розправами з незгодними.

Право на правду розглядається і як індивідуальне право постраждалих осіб і їх родичів знати правду про конкретні злочини, так як і більш широко як колективне право – право суспільства знати правду про події, які відбувалися у цьому суспільстві, їх причини, наслідки і покарання винуватих осіб.

Роль права на правду для постконфліктного врегулювання неможливо переоцінити. Саме дослідження і розкриття правди є запорукою рефлексії у суспільстві і становить собою одну з гарантій неповторення.

З огляду на непересічну важливість, право на правду має бути визначальною складовою повоєнного відновлення України. Враховуючи те, що велика частина інформації про жертв російської збройної агресії проти України належить уряду держави-агресора, вимога передачі цієї інформації українському суспільству загалом та близьким особам постраждалих зокрема має бути обов'язковою частиною ймовірного переговорного процесу.

Література:

1. Méndez J. E. Bariffi F. J. International Protection Right to Truth. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. URL: <https://opil.ouplaw.com/home/mpi1>
2. Agreement for the prosecution and punishment of the major war criminals of the European Axis. Signed at London, on 8 August 1945. URL: <https://surl.li/awtvqj>
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

4. Baranowska G., Gliszczyńska-Grabias A. "Right to Truth" and Memory Laws: General Rules and Practical Implications. *Polish Political Science Yearbook*, 2018. Vol. 47(1). P. 97–109.
5. Buergenthal T. The United Nations Truth Commission for El Salvador, *Vanderbilt Law Review*, 2021. N 497. URL: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/vjtl/vol27/iss3/1>
6. El Salvador Peace Agreement (Chapultepec) – 1992. URL: <https://surl.li/rucraw>
7. Report of the UN Truth Commission on El Salvador, 1 April 1993. URL: <https://www.derechos.org/nizkor/salvador/informes/truth.html>
8. Report N° 136/99 of Interamerican Commission on Human Rights, case 10.488, December 22, 1999. URL: <https://www.cidh.org/annualrep/99eng/Merits/ElSalvador10.488.htm>
9. Ecuador. The Center of Justice and Accountability. URL: <https://cja.org/what-we-do/transitional-justice-initiatives/ecuador-2/>
10. CED/C/ECU/AI/1 Additional information submitted by Ecuador under article 29 (4) of the Convention Committee on Enforced Disappearances, 25 April 2023. URL: https://digitallibrary.un.org/record/4016912/files/CED_C_ECU_AI_1-EN.pdf
11. Case of Zambrano Vélez et al. v. Ecuador. Merits, Reparations and Costs. Judgment of July 4, 2007. Series C No. 166. URL: <https://jurisprudencia.corteidh.or.cr/en/vid/883974941>
12. Case of Garzón Guzmán et al. v. Ecuador. Merits, Reparations and Costs. Judgment of September 1, 2021. Series C No. 434. URL: <https://jurisprudencia.corteidh.or.cr/en/vid/883975457>
13. Case of Castillo Páez v. Peru. Merits. Judgment of November 3, 1997. Series C No. 34. URL: <https://jurisprudencia.corteidh.or.cr/en/vid/883975256>
14. Case of Bámaca Velásquez v. Guatemala. Merits. Judgment of November 25, 2000. Series C No. 70. URL: <https://jurisprudencia.corteidh.or.cr/en/vid/883974879>
15. Case of Julien Grisonas Family v. Argentina. Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs. Judgment of September 23, 2021. Series C No. 437. URL: <https://jurisprudencia.corteidh.or.cr/en/vid/916956324>
16. Case of El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, Judgment of December, 13, 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115621>
17. Case of Prosecutor v Karadžić and Mladić. Review of the Indictments pursuant to Rule 61 of the Rules of Procedure and Evidence of July, 11, 1996. URL: <https://www.icty.org/x/cases/mladic/related/en/rev-ii960716-e.pdf>
18. Convention for the protection of All Persons from Enforced Disappearance of 20 December 2006. URL: <https://surl.li/xpkdyu>
19. E/CN.4/2005/102/Add.1 Report of the independent expert to update the Set of principles to combat impunity. Updated Set of principles for the protection and promotion of human rights through action to combat impunity, 8 February 2005. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g05/109/00/pdf/g0510900.pdf>
20. E/CN.4/2006/91 Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights Study on the right to the truth, 8 February, 2006. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/567521?v=pdf#files>
21. A/HRC/RES/12/12 Resolution 12/12 adopted by the Human Rights Council. Right to the truth, 12 October 2009. URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/RES/12/12>
22. A/HRC/30/42 Report of the Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence, 7 September 2015. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/803412?v=pdf>

23. 34 мільйони гривень на облаштування табору: навіщо покращувати умови полонених росіян. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL: <https://surl.lt/vietqa>
24. росія не забирає тіла сотень загиблих солдатів, хоча Україна готова їх передати – полковник ЗСУ. *Громадське*. URL: <https://surli.cc/qgheyg>
25. Як Росія роздає викрадених українських дітей і як це приховують. *BBC*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9wwlndpe71o>
26. Case of Suprun and Others v. Russia. Judgment of June, 18, 2024. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-234258>

Slavko A. The Role of the Right to Truth in Post-Conflict Settlement: Regional and Universal Standards

Summary. The article is devoted to exploring the role of the right to truth in post-conflict settlement processes. The study emphasizes that the right to truth is a crucial condition for achieving justice for victims, ensuring accountability of perpetrators, and establishing guarantees of non-repetition. The approach to the right to truth is analyzed through the lens of universal and regional standards, particularly the practices of the Inter-American Commission on Human Rights, the Inter-American Court of Human Rights, the European Court of Human Rights, international tribunals, and United Nations bodies.

The article examines the historical evolution of the concept of the right to truth, from its early manifestations after World War II to its modern understanding as both an individual and collective right. Special attention is given to the experience of Latin America, where the right to truth developed as a response to civil wars and mass human rights violations. Using the examples of El Salvador and Ecuador, the article shows how ensuring the right to truth contributed to establishing the facts of mass atrocities, shaping the collective memory of events, and strengthening post-conflict peace.

The article also analyzes the practice of the Inter-American Court of Human Rights, which gradually recognized the right to truth as a separate component of states' obligations to ensure justice, access to courts, and freedom of information. In the European context (through the practice of the European Court of Human Rights and the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia), the right to truth is mainly considered in connection with the obligation to properly investigate violations of fundamental rights guaranteed by the European Convention on Human Rights.

Particular attention is devoted to the universal level, especially the work of the United Nations and the provisions of the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance. In reports and resolutions of the UN Human Rights Council and the UN High Commissioner for Human Rights, the right to truth is a key instrument for preventing impunity and ensuring the non-repetition of violations.

In the final part of the article, the importance of the right to truth for Ukraine's future post-conflict recovery is emphasized. The author calls for international standards on the right to truth to be taken into account when developing recovery measures, particularly in preserving and transmitting information about victims and crimes committed during armed aggression. The article argues that the right to truth must become a fundamental element of the reconciliation and restoration process of Ukrainian society.

Key words: right to truth, transitional justice, post-conflict settlement, solidarity, crisis, justice, human rights.